

ТМ	Г. XXIII	Бр. 1-2	Стр. 109 - 119	Ниш	јануар - јун	1999.
----	----------	---------	----------------	-----	--------------	-------

UDK 316.344.3+37.01(497.1)

Прегледни рад

Примљено:

Миомир Ивковић
Филозофски факултет
Ниш

ОСНОВНЕ ОЗНАКЕ СОЦИЈАЛНОГ КОНТЕКСТА РАЗВОЈА ОБРАЗОВАЊА НА ЈУГОСЛОВЕНСКОМ ПРОСТОРУ

Rezi me

U radu je u osnovni m crtama obja{weno socijalno stawe (i promene tog stawa) na jugoslovenskom prostoru, posebno u negda{woj FNRJugoslavi ji /SFRJugoslavi ji , u kome se razvi jal o obrazovwe i {kol-ski si stem. Po{ lo se od ve} utvr |ene -i weni ce da je jugosl ovensko dru{ tvo posl e Drugog svetskog rata do` i vel o duboke promene i da su one u dru{ tvenom si stemu i mal e sna` an uti caj na ti p i sastavne del ove soci-jal ne strukture, al i i na wi hove me|uodnose. Sve to pogodoval o je razvoju obrazovawa i {kol skog si stema. U tom razvoju mogu se razl i kovati ~e-ti ri gl avne etape i l i peri oda. Prvi traje od 1945. do 1958, drugi od 1958. do 1974, tre}i od 1975. do 1990, i -etvrti od 1990. naovamo i danas. Svaka od ovih etapa i ma svoje karakteri sti -ne pravce razvoja i domi nantne akti vnosti . U-i wen je poku{ aj da se one { to i scrpni je navedu.

Kqu-ne re-i : obrazovawe, {kol ski si stem, soci jal ni kontekst, etape razvoja obrazovawa, jugosl ovenski prostor.

1. Uvodna napomena

1. Soci ol o{ ki kompetentna anal i za razvoja obrazovawa jednog dru{ tva u nekom peri odu wegovog razvoja mogu}a je, svakako i val idna, ako se najpre objasni soci jal ni kontekst takvog razvoja, ako se opi { u soci jal ni usl ovi i objasne osnovne karakteri sti ke dru{ tva tog peri oda. Kako se razvoj obrazovawa na jugosl ovenskom prostoru vezuje za postojawe tri dr` ave Jugoslavi je i razvoj dru{ tva u wi ma, jugosl ovenskog dru{ tva, o wi ma }e i bi ti re-i , naravno u osnovni m crtama. Prva je ona koja je nastal a 1918. godi ne, posl e Prvog svetskog rata, a

opstala do početka Drugog svetskog rata 1941. godine - Kračevi na Jugoslavija; druga je ona koja je nastala u toku Drugog svetskog rata, koja se konstituisala na njegovom kraju i koja je opstala do secesije i raspada na samom početku poslednje decenije 20. veka - FNRJ/SFRJ; treća je ona koja sada postoji - Savezna Republika Jugoslavija. Načelno prihvatajući, preostalo, razvoj obrazovana na prostoru druge Jugoslavije, pa zato i navodimo potrebne podatke o društvu tog perioda. Naravno da će biti navedeni i opisani glavni pravci razvoja društva na prostoru sadašnje Jugoslavije, i ako oni, zbog kratkoće postojanja, još nisu sociološki (bar ne dovoljno) apsolutivni i valori zovani. S obzirom da smo uzeli i neke podatke o stavu obrazovana iz perioda Kračevine Jugoslavije, navodimo i osnovne karakteristike društva tog perioda.

2. Odvijajući se u određenim socijalnim uslovima, razvoj obrazovana na jugoslovenskom prostoru za proteklih pola veka prošao je više etapa. Ako se kao principi podelje uzmu sistemske promene koje su vršene u obrazovanom i školskom sistemu, a opšta je sigurnost da tako bude, jasno se mogu razgraničiti etiri glavna perioda njegovog razvoja. I ovi maže u datom tekstu biti nešto reči.

2. Osnovne oznake socijalnog konteksta razvoja obrazovana

1. Ujediniwem jugoslovenski h naroda posle Prvog svetskog rata nastala je nova državna tvorevina i uwoj je poeloda se razvijaja jugoslovensko društvo. U stvari, slabodni je reeno, tada je poeo kaptal i sti ki period njegovog razvoja. Uglavnom svi delovi nove države i društva uwoj bili su nerazvijeni, i uwoima je poqopri vreda i ni la osnovu pri vrednog i društvenog i vota. Meutim, svi krajevi ni su bili na istom nivou (ne)razvijenosti - postojao je razijeni sever i nerazvijeni jug. Kapital i sti ka privatna svojina bila je u osnovi društva i ona je bila razlog slojnog i klasnog raslojavawa. Najbrojniji sloj bili su seqaci, ali je naznaajniji deo društva i ni la sredwa klasa - si tna seoska i gradska bur oazi ja, državni slu benici, name tenici u pri vredi, crkveno i novni tvo, trgovci i zanatli je (Mili } 1982:255). Drava je bila monarhija unitaristi kog tipa pod uticajem bur oazi je, pa su uwoj odl uju}u re i mali delovi bur oazi je pojedini h jugoslovenski h naroda. Vlast u parlamentu su i male bur oaske stranke, ali je u politici i votu u estvovao veliki broj stranaka organi zovani h na verskoj, naci onalnoj i i socijalnoj osnovi.

Na obrazovawe, { kol u i kul turu u cel i ni , posebano je i mao uti caj patri jahal ni na~i n` i vota koji je bio karakteri s-ti -an za dru{ tvo na prostoru tada{ we jugosl ovenske dr` ave. Vel i ki deo stanovni { tva je bio nepi smen, osnovno i sredwe obrazovawe nerazvi jeno, a uni verzi tetsko i spod startnog ni -voa i mi ni mal ni h o~eki vawa. Uz to u jedi nsteven { kol ski si s-tem, koji je trebal o gradi ti i koji je uporno, i ako usporeno, i gra | en, u{ le su { kol e (sa pl anovi ma i programi ma) i z vi { e prethodni h dr` ava, al i i razl i ~i ti h ci vi l i zaci ja.

2. Jugosl ovensko dru{ tvo posl e Drugog svetskog rata do` i vel o je duboke promene. One su u dru{ tvenom si stemu i mal e sna` an uti caj na ti p i sastavne del ove soci jal ne strukture, al i i na wi hove me | uodnose (Fl ere 1976:233). Najpre treba na-vesti da je ono krenul o da se razvi ja kao soci jal i sti ~ko dru{ -tvo, koje se u dru{ tvenoj su{ ti ni tokom pol avekovnog razvoja razl i kovao kao etati sti ~ki soci jal i zam i kao samoupravni soci jal i zam.

U prvoj fazi dr` ava je bila organi zovana na federal nom pri nci pu sa republ ikama, al i je vlast bila central i zovana. Razvoj materi jal ne proi zvodwe u ovoj fazi bio je vrlo brz. U prvom peri odu, u peri odu neposredno iz rata, u okvi ri ma brze i ekstenzi vne pri vrede, do{ lo je do vel i kog pove} awa radni h mesta, pa je ukupni dr` avni sektor bele` io zna-ajan tempo zapo{ qavawa. Dr` avna svoji na se formi rala na osnovu dru{ -tveno-ekonomski h i dr` avno-pol i ti ~ki h mera, ekspropi racije i movi ne, prve i druge agrarne reforme i prve i druge naci ona- l i zaci je. Nestal i su krupni zemqovl asni ci i i ndustri jski ka- pi tal i sti (Mi l i } 1982:256). Preduzete mere zna-ajno su uti cale na promenu dru{ tvene strukture. Zato u profesi onal noj strukturi dol azi do burni h promena, pa raste broj radni ~ki h, majstorski h i slu` beni ~ki h radni h mesta i to na ra-un nedovoqno akti vnog seoskog stanovni { tva (Fl ere 1976:233).

Kul tura, obrazovawe i { kola se mewaju i razvi jaju. [kol ski si stem se razi ja veoma brzo usled vrlo vel i ki h i { i roki h potreba za radnom snagom od osnovne pi smenosti na- vi { e. Al i je do{ lo i do vanrednog sti cawa odre| ene { kol ske spreme putem kurseva, te-ajeva, ve-erwi h { kola, i spi ta i i n- terni m pri znawawem spreme.

U fazi samoupravqawa do{ lo je do decentral i zaci je i deetati zaci je dru{ tva. Sredi nom sedme deceni je i zvr{ ena je pri vredna reforma i radi lo se na omogu} avawu del ovawa tr` i { ni h zakona, zati m na podi zawu op{ teg i ` i votnog stan- darda. I daqe se i ntezi vno razvi jaju i i ndustri ja i poqopri v-

reda, ali i wi ma prate}e delatnosti . Promenom centralisti --kog sistema u privredi proizvodne jedinice dobiole su niz i formalnih i stvarnih prava u pogledu investicija, nabavke, raspodela i drugo. Istovremeno odvijase vrlo jak proces urbanizacije, pa se formiraju veliki gradovi i bezbroj poluurbanih pri gradskih naseqa. Migracijana relaciji selo - grad je opusto{ila sela, a stvorila mnogo problema gradovima. I ndi -vidualno seqa{tvo se osipalo, tako da ono danas ~i ni jednu petinu stanovni{tva. Ali je zato radni{tvo (radni ~ka klasa) postalo najbrojnija grupacija stanovni{tva.

Sve to i malo je uticala i na promene u kulturni u celini, ali i u obrazovawu i u {kolskom sistemu. I jedno i drugo razvijase na osnovama samoupravqawa, pa su demokratizacija i slabodastvarala{tva postale wihova odrednica.

Krajem devete decenije do{lo je do krupnih promena u jugoslovenskom dru{tvu. Najpre, napu{teno je samoupravqawe u svim segmentima i na svim nivouma; potom, vr{ise centralizacija vlasti i sredstava, ali na nivou republika; zatim, krenulo se u priyatizaciju tako|e u svim segmentima pri vrednositema, nestaje dru{tvena svojina, ali se afirmi{u privatna, dr`avna i me{ovita svojina, sa tendencijom da ostane samo privatna. Sa`eto, dru{tvo je krenulo u kapitalizam, ali bez vidne orijentacije na koji stepenk }e se zaustaviti i eventualno pri kcu-i ti. Za takvo dru{tvo i skovani su i novi nazivi od kojih je "dru{tvo u tranziciji " najvi{e u upotrebi.

3. Jugoslavi ju kao dr`avu na samom po~etku posledwe decenije 20. veka zahvatila je epidemija secesije, pa je odvojeno i formirano pet dr`avica. Sve to je i {lo sa ratom i uz ratna razarawa, sa decom bez roditelja i sa velikim brojem izbeglica. U SR Jugoslaviji, ~iji razvoj obrazovawa nas interesuje, nastavqeni su svi navedeni procesi dr`avnih i dru{tvenih promena. Me|utim, sve se to odvijalo i odvijau uslovima me|unarodne izolacije, u jednom periodu pod nazivom "me|unarodne sankcije", bila potpuna, i sa nesagledivim posledicama i po razvoj dru{tva, i po razvoj qudi, i po stawe i razvoj obrazovawa. U me|uvremenu, od marta do juna 1999. godine, dr`avu i dru{tvo na su`enom jugoslovenskom prostoru zadesila je najve}a i najgora mogu}a sudbina: raketno i bomba{koru{ewe i ubijawequdi. Ru{eni su aerodromi, pruge, mostovi, fabrike, ali i bolnice i obdani{ta. Ru{ene su {kole i fakulteti. Teritorija je smawena za prostor Kosova i Metohije. Sve to tek treba da ostavi tragove, verovatno duboke i pogubne, na obrazovawe i {kolski sistem na su`enom jugoslovenskom prostoru.

3. Glavne etape u razvoju obrazovawa

Razvoj obrazovawa u navedeni m soci jal ni m usl ovi ma za protekl i h pol a veka pro{ ao je vi { e etapa. Ako se kao pri nci p podel e uzmu si stemske promene koje su vr{ ene u obrazovanom i { kol skom si stemu, a op{ ta je sagl asnost da tako bude, jasno se mogu razgrani -i ti -eti ri glavna peri oda wegovog razvoja. Hronol o{ ki posmatrano prvi traje od 1945. do 1958, drugi od 1958. do 1974, tre}i od 1975. do 1990, i -etvrti od 1990. naovamo i danas.

1. Prvu etapu u razvoju obrazovawa na prostori ma neg- da{ we (druge) Jugosl avi je obel e` avaju nekol i ko pojava i neke aktivnosti koje su obojene dominantni m pravci ma razvoja dru{ tva tog vremena. Ti domi nantni pravci bi li su: i ndustra- li zaci ja, urbani zaci ja i opi smewavawe i obrazovawe. U dome- nu obrazovawa akti vnosti su upravqene na:

- organi zovawe demokratskog si stema obrazovawa,
- opi smewavawe stanovni { tva, i
- ustanovqavawe sedmogodi { weg obaveznog obrazovawa.

U tom peri odu najpre je trebal o obnovi ti { kol e koje su stradal e u toku rata i neke nove i zgraditi i ti me stvori ti po- -etni usl ov za i zgradwu novog si stema obrazovawa. To je treba- lo ti m pre uradi ti jer je nova soci jal i sti -ka { kol a u novom soci jal i sti -kom dru{ tvu dobi la mnogostruke zadatke kao { to su opi smewavawe stanovni { tva, pri prema kadrova za obnovu zemqei i zgradwu novog dru{ tva, postavqewe novog obrazovnog si stema i druge. Organi zovawem anal f abetski h te- ajeva sma- wen je broj nepi smeni h. U Srbi ji , na pri mer, opi smewavawem je obuhva}eno vi { e od pol a mi li ona qudi i broj neposmeni h sma- wen sa oko 40% kol i ko i h je bi lo 1945. godi ne na 27,4% 1948. (I vanovi } 1998:9). U tom peri odu i z godi ne u godi nu je rastao obuhvat dece stasal e za osnovnu { kol u osnovni m obrazovawem, pa je, na pri mer, u Srbi ji 1953. godi ne obuhvat i znosi o oko 33%. Upravo od 1950. godi ne po- i we postepeno uvo|ewe osmo- godi { weg osnovnog i obaveznog obrazovawa, koje je i { lo preko sedmogodo{ wi h { kol a. Na ovakvu osnovnu { kol u nasl awa se i i zgra|uje sredwe obrazovawe otvarawem gi mnazi ja, u- i teqski h { kol a i sredwi h stru- ni h { kol a u dvogodi { wem i -etvorogo- di { wem trajawu. Vaqa zapazi ti da je u tom peri odu sredwe obrazovawe na jugosl ovenskom prostoru bi lo teri tori jal no ne- ravnomerno razvi jeno, pa je u Srbi ji pol ovi na op{ ti na bi la bez sredwe { kol e. Godi ne 1945. uni verzi teti i uni verzi tetsko obrazovawe je postojal o u tri grada (Beograd, Zagreb, Qubqa-

na), ali je već te godine formirano još nekoliko univerziteti (Sarajevo, Skopje) i više fakulteta u drugim većim gradovima.

2. Druga etapa započela je velikom reformom školskog sistema iz 1958. godine. Naime, te godine donosen je Zakon o školu koji je rezultirao temeljnom promjenom. Sa promjenom nastavljeno i u ovoj etapi. I sam zakon je na nekim uslovima dočeka temeljne promene. Upravo zato realizuje se i potpun sistem obrazovanja:

- predškolsko obrazovanje (koje se povezuje sa osnovnom školom),
- osnovna škola u osmogodišnjem trajanju (posle koje sledi),
- srednje obrazovanje (sa gimnazijom kao opcijom teobrazovnom školom, srednjom stručnom školom, školom u-enika u prirodi i školama za učenice koje su u ovom periodu trajale pet godina),
- više obrazovanje (u trajanju od dve godine) i
- visoko obrazovanje u trajanju od tri do pet godina).

Obuhvat dece predškolskim ustanovama postaje imperativ zbog njegovog stvaranja u funkciju ujedinjavanja uslova za razvoj dece i ujedinjavanja predznaka za polazak u školu. Obuhvat, pak, osnovnim obrazovanjem/skolom postaje glavni društveni zahtev. Tako, već početkom sedesetih godina 20. veka ovaj obuhvat iznosi približno 80%. Tako je suptilno anislovi obrazovanja, smanjen je broj u-enika na jednog nastavnika i povećan kvalitet obrazovanja. Srednje obrazovanje se sada intenzivno razvija. Mladici stasali za srednje obrazovanje (15 do 19 godina) u sve većem broju su u vremenu. Već 1961. godine obuhvat je bio 23% od ukupne populacije (Ivanovi } 1998:11). Srednje obrazovanje prati i povećan broj nastavnika, stručnih u-enika, ali i osavremenjavanje nastavnih planova i programa. U ovoj etapi posebno su razvijane škole u-enika u prirodi kao srednje škole. U kojima je bilo oko 33% svih u-enika srednjih škola. Izrazito je razvoj visokog obrazovanja, ali i razvoj visokog obrazovanja. Sve to doprinelo je poboljšavanju obrazovne strukture stanovništva, ali ne i radikalnoj promeni te strukture, kako se očekivalo i kako se ponekad neobaveštavaju.

3. Treća etapa u razvoju obrazovanja na jugoslovenskom prostoru započela je donošenjem Rezolucije o preobrazbi obrazovanja na Desetom kongresu Saveza komunista Jugoslavije, koji

je održan 1974. godine. Najpre su usledile ustavne promene kojima je obrazovawe u celini preneseno u nadležnost republike i pokrajina, a zatim se krenulo u razradu i uvođenje sredweg usmerenog obrazovawa, jedinstvenog modela sredweg obrazovawa, koji je opstao do kraja devete decenije 20. veka. Reforma obrazovawa bila je deo društveno-političkih reformi koje su ostvarivane pod vidom društvenog samoupravljanja i razvoja udruženog rada. Upravo kao glavni cilj obrazovnog i kolektivnog si tema proklamovano je zadovoljenje potreba udruženog rada.

Osnovne promene u obrazovawu bile su radikalne.

- Jačawe i deološke osnove obrazovnog sistema zasnovanog na obrazovawa u celini i svih njegovih delova na marksističkomu-ewu.
- Ukiđawe obrazovnog dualizma u smislu postojanja kolektiva koje daju opšte obrazovawe i pripremaju za studije (društvene kolektivne) i postojanja kolektiva koje pripremaju za rad (profesiju), tako da su kasnije nestale opšte obrazovne sredve kolektivne.
- Uvođenje sredweg usmerenog obrazovawa sa dvogodišnjim zajedničkim osnovama (prva faza usmerenog obrazovawa) i nastavak sredweg obrazovawa u trajanju od jedne, dve ili tri godine (druga faza).
- Pokušaji realizacije i deže pokretnog obrazovawa.
- Realizacija permanentnog obrazovawa, i druge.

Sa uvođenjem sredweg usmerenog obrazovawe najpre se krenulo u Hrvatskoj, pa u Vojvodini i tako redom, do Slovenije, u kojoj ovakva reforma celovito ni kada ni je sprovedena.

U Srbiji je Zakonom usmerenom vaspitanju i obrazovawu donesen 1979. i ako se sa usmerenim obrazovawem krenulo sa početkom kolektivne 1977/78. godine. Prema wemu usmereno obrazovawe obuhvatalo je obrazovawe za zanimawe od prvog do petog stepena vaspitanja i obrazovawa. Ono se obavljalo radi zadovoljavanja potreba udruženog rada, društvene zajednice i građana. Kolektivne se organizuju kao priredni subjekti (organizacije udruženog rada), po principu tehnoloških celina, a neke se ustupaju prirednim organizacijama udruženog rada. Utvrđivawe obrazovnih potreba ostavljeno je radnicima u udruženom radu, koji neposredno sa radnicima iz vaspitnoobrazovnih organizacija, ili preko samoupravnih interesnih zajednica određuju obim obrazovne delatnosti. Po ovom Zakonu na nivou sredweg obrazovawa nije bilo "kolektiv", ali je bilo "vaspitanje

obrazovnih organizacija" različitog usmerenja, osim opšteg. Nestao je i naziv "gimnazija".

U drugom delu ove etape razvoja obrazovanja u Srbiji je donesen i Zakon o usmerenom vaspitanju i obrazovanju (1986) kojim je propisano da deo usmerenog vaspitanja i obrazovanja bude i višestruko obrazovanje. Tako je obrazovanje posle osnovnog uređeno kao jedinstveno stručno obrazovanje sa osam stepena stručne spreme. I po ovom Zakonu srednja škola je ostala vaspitno-obrazovna organizacija, višestruko su to postale, fakulteti takođe, ali i u ime "fakultet" nije obrišano (formalno i objektno takva mogućnost – i opasnost – je postojala). Studije na višim školama i na fakultetima nisu više bile studije, nego "sticaj obrazovanja za (est) jedan i sedmi jedan stepen stručne spreme". Glavni, pak, pojam – usmereno obrazovanje – ni je objašnjen (Ivanovi } 1996:51), ni ti je to sadržano u dokumentima – iju operativnosti zakona predstavljaju.

Usmereno obrazovanje, kao srednje obrazovanje koje je došlo i veliki radiikalne promene, izazvalo je promene i u drugim stepenima obrazovanja. Upravo zato, ali i iz drugih razloga, došlo je do ekspanzije obrazovanja na jugoslovenskom prostoru: povećava obuhvata mladih određeni stepenom obrazovanja, porasta broja učenika i studenata, porasta broja ustanova, porasta broja nastavnika i saradnika, porasta broja diplomiranih, i drugo. I pak, zbog slabosti koje je imalo, posle duge kritike, i izvršena je popravka ove reforme, a onda i napuštavanje koncepcije usmerenog obrazovanja na samom kraju devete decenije.

Obuhvat dece i mladih obrazovanim bio je sasvim zadovoljavajući. Deca stasala za mlade razrede osnovne škole (I-IV) bila su skoro potpuno obuhvaćena osnovnom školom, a ona iz starijih razreda (V-VI) u zadovoljavajućem broju (oko 75%). Obuhvat srednjom školom bio je masovan (45-50%), a višim obrazovanim i iznad svetskog proseka (oko 18%).

4. ^etvrti etapa u razvoju obrazovanja po- iwe 1990. godine i traje i danas. Re- je o razvoju obrazovanja u Jugoslaviji u novim granicama, ali i o razvoju obrazovanja koje je i skupu- i vo i daće u domenu odlučivanja republika. Tako, društvene organizacije i institucije zadužene za obrazovanje centralizovane su okvirima ministarstva i jedne i druge republike. Obe republike donel e su nove zakone za pojedine segmente obrazovanja i za njihovo finansiranje. Popravka reforme koja je započela krajem predhodnog perioda u ovom je definitivno završena tako što se, uz male izmene, vratilo na sistem obrazovanja koji

je bilo do 1977. godine. U osnovnoj {kol i su i zvr{ ene mawe programske i zmene, ali je sredwe obrazovawe, kako je ve} re-eno, pretrpel o reformu reforme.

U ovoj etapi obrazovawe nagla{ eno del i sudbi nu dru{ tva u cel i ni i wegove dr` avne organi zaci je. Raspad prethodne Jugoslavi je, rat na nekim weni m prostori ma i me|unardna i zol aci ja Jugoslavi je u novi m grani cama, zaustavi l i su daqi razvoj obrazovawa. I gore od toga. Usl ed materi jal ne oskudice, i zostajawa neophodne i zmene i nformaci ja i me|unardne saradwe, ali i i usl ed vel i kog broja i zbegl i ca, me|u koji ma je bilo dosta i oni h koji su bili za {kol ovawe, ono ubrzano ul azi u stawe regresije sa el ementi ma entropije. Pa i pored toga, si stem obrazovawa omogu}uje obuhvat ukupne popul aci je osnovnom {kol om (uz nagla{ eno osi pawe tokom {kol ovawa), nastavak {kol ovawa u srewoj {kol i skoro svi h svr{ eni h osnovaca (uz postojawe kapaciteta koji su zna-ajno ve}i od broja koji ` el i da upi { e sredwu {kol u) i vi sok obuhvat ml adi h vi soki m obrazovawem, tako da svako ko ` el i da studi ra i studi ra. Sve to i de uz apsurdno i epi demi ~no { i rewe mre` e vi sokog obrazovawa u f ormi "i stureni h odecqewa". Na kraju veka u Srbi ji nema grada i znad 25 000 stanovnika koji nema vi { u {kol u, fakul tet i l i bar i stureno odecqewe. Mnogi i maju i po nekol i ko takvi h ustanova. Tako je, vel i ki broj, posebno atrakti vni h, fakul teta i ma i sturena odecqewa. Neki i maju i po pet takvi h "i spostava za dobi jawe fakul tetski h dipl oma". I sve to, nanovo, i de na u{ trb kval i teta studi ja, na proi zvodwu i prodaju dipl oma. Sve smo bli ` i sl i ci si nekurnog dru{ tva.

Vaqa, na kraju, re}i da se u ovoj etapi razvoja obrazovawa pojavquju privatne i nsti tuci je i ustanove za obrazovawe, ~i me se prati razvojni trend dru{ tva, trend koji i de prema potpunosti privatizaci ji svega, pa i obrazovawa. Treba, pak, zapaziti da je privatizaci ja po~el a obrnuti m redom – od vi sokog obrazovawa. I ako sve to poboq{ ava stawe u obrazovawu, ostaje gorko sazna-we da je razvoj obrazovawa i razvoj {kol skog si stema na prostori ma sada{ we Jugoslavi je zaustavqen.

LITERATURA

1. Bulatovi }, R. 1983 "(Ne)pri li ke opi smewavawa i osnovnog obrazovawa odraslih". Zbornik Filozofskog fakul teta, Beograd, kwi ga XIII.
2. Xuverovi }, B. 1987 "Kl asni aspekti obrazovawa." Zbornik Dru{ tvene nejednakosti . Beograd: I nsti tut za soci ol o{ ka i stra` i vawa Fi lozofskog fakul teta u Beogradu.
3. Xuverovi }, B. 1991 "Dru{ tvene nejednakosti u obrazovawu". U Srbi ja krajem osamdeset i h. Beograd: I nsti tut za soci ol o{ ka i s- tra` i vawa Fi lozofskog fakul teta u Beogradu.
4. Fl ere, S. 1976 Obrazovawe u dru{ t vu. Ni { : Gradi na.
5. I vanov, J. 1995 "Obrazovna struktura stanovni { tva Jugosl avije (prema popi su i z 1991)." Soci ol o{ gi ja, Beograd, broj 3
6. I vanovi }, S. 1996 Savremeno dru{ t vo i obrazovawe. Beograd: Mi ni starstvo prosvete Republ i ke Srbi je.
7. I vanovi }, S. 1998 Tokovi { kol ovawa. Beograd: Mi ni starstvo prosvete Republ i ke Srbi je.
8. Mi li }, V. 1982 "Jugosl ovensko dru{ tvo". Soci ol o{ ki l eksi kon, Beograd, Savremena admi ni straci ja.
9. Ni kol i }, M. 1984 Gl avne tendenci je razvoja obrazovawa u svetu. Zagreb: [kol ska kwi ga.
10. Obrazovawe u statist i ci 1997/98. 1998. Beograd: Mi ni starstvo prosvete Rsrbi je.
11. ReForma vi sokog { kol st va (druga sveska) 1984. Beograd: Prosvet- ni pregl ed.
12. Ri stanovi }, S. 1995 Obrazovawe i dru{ tvo. Pi l og soci ol o{ gi ji obrazovawa. Beograd: SI A "KSE-NA".
13. Sr | an, V. 1974 Dru{ tvene nejednakosti i moderno dru{ tvo. Zagreb: [kol ska kwi ga.
14. Stati sti -ki kal endar Jugosl avije 1986. Beograd: Savezni zavod za stati sti ku.
15. Stati sti -ki kal endar Jugosl avije 1987. Beograd: Savezni zavod za stati sti ku.
16. Tomanovi }, V. 1967 "Soci jal ne nejednakosti usl ova za obrazova- we". Gl edi { ta, Beograd, broj 5.
17. Tomanovi }, V. 1989 "Soci jal ne nejednakosti i reForma obrazo- vawa". Marksi sti -ke teme, Ni { , broj 1-2.

Miomir Ivković, Niš

THE BASIC TOKENS OF THE SOCIAL CONTEXT OF THE DEVELOPMENT OF EDUCATION ON THE YUGOSLAV TERRITORIES

Summary

The paper explains in general outline the social condition (and its changes) characteristic for the Yugoslav territories, particularly for the former Federal Peoples' Republic of Yugoslavia / Socialist Federal Republic of Yugoslavia where education and school system have developed. A starting point was an already established fact that the Yugoslav society after the Second World War had undergone deep changes which strongly influenced both the type and the constituent parts of the social structure, as well as their inter-relations. All this had a stimulating effect on the development of the school system and education. Four major stages or periods can be distinguished in this development. The first lasted from 1945 to 1958, the second from 1958 to 1974, the third from 1975 to 1990, and the fourth from 1990 onwards. Each of said changes has its characteristic directions of development and its dominant activities. An effort was made to specify each of them as comprehensively as possible.

Key words: education, school system, social context,
stages of development of education, Yugoslav territories.